שמכר, ומיהו הכא משמע כפרש"י מדקאמר והוא שהתחיל בעל השדה לקצור משמע שמתחלת קציר הזרעים חל החיוב על האילנות ואי נותן פאה מן האילנות על האילנות א"כ לא חל החיוב עד תחלת לקיטת האילנות, וי"ל דשאני הכא שעיקר השדה הוא שדה הלבן אלא שעלו קלחי אילן מאליהן הנה והנה ומכרן לעוקרן עם פירותיהן הילכך זרעים עיקר ופוטרים את האילנות, ולא דמי לזורע שני מינין בשדה, גם לפי' רבינו שמשון ניחא כיון דזרעים עיקר חלה חיוב פאה על כל הגדל בשדה אף על פי שמפריש מן האילנות על האילנות. ועמש"נ לעיל מזה.

ו] אמנם **הרמב"ם בפיה"מ** דקלחי אילן הם צמחים ומשמע דאי"ז אילנות, וכן איתא להדיא בפיה"מ הנדמ"ח. וכתב **הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ג הי"ח** דמיירי שמכר מקומות מקומות משדהו להרבה אנשים ולכך כשמכר את כל השדה כל א' נותן פאה מחלקו, וכתב **הפר"ח מים חיים** דכיון שמכר להרבה אנשים הוי כאחין שחלקו שכל אחד נותן פאה בפני עצמו.

ה. אם בענין קרקע לחיוב פאה

ז] כתב **בתורת זרעים** מכאן מוכח דלחיוב פאה לא בעינן קרקע וכל שיש לו אילן או קמה מחוברת בלא קרקע מחויב הוא בפאה. וכן הוא להדיא בתוספתא דפאה פ"ב נכרי שמכר קמתו לישראל ליקצר חייב בפאה. וכן בפ"ג שם גבי עוללות תניא נכרי שמכר כרמו לישראל לבצור חייב בעוללות. וכן פסקה הרמב"ם בפ"ד ממת"ע הכ"ה. וכן מוכח ג"כ מדברי רבינו שמחה, הובא בש"מ בב"ק ד' צ"ד, גבי הא דתניא המפקיר כרמו וכו'. ועמש"נ לקמן מ"ו.

פרק ג משנה ו

א. רבי אליעזר אומר קרקע בית רובע חייבת בפאה, רבי יהושע אומר העושה סאתים, ר"ט אומר ששה על ששה טפחים, רבי יהודה בן בתירה אומר כדי לקצור ולשנות והלכה כדבריו.

כל מ"ד פוחת והולך

א] כתב **התוי"ט** לגבי השיטות במשנה, דכל אחד פוחת והולך בשיעור הקרקע מחבירו.

יסוד השיעורים במתני'

ב] **בשערי אמונה** כתב דשיעורים אלו אסמכתא נינהו, דבתורה כתוב שדך וכל אחד שיער בדעתו בכמה איכא חשיבות דשדה. והביא כדמות ראיה מלשון הר"ש 'ולית ליה גז"ש דשדך' דמשמע דהוי מן התורה, וכן **בריבמ"צ** משמע דהוי דאורייתא.

מקור ריב"ב

ג] הר"ש לא הביא מקור למ"ד כדי לקצור ולשנות. **ובתוס' חדשים** כתב דילפינן ב' קצירות מדכתיב ובקוצרכם את קציר ארצכם דמשמע שני קצירות כדרך הקוצרים ואז לא תכלה פאת שדך, אמנם **בשערי אמונה** כתב דילפינן מדכתיב ובקוצרכם וגו' לא תכלה פאת שדך לקצור דמדכתיב ב' פעמים קצירה בין בקצירת בעה"ב ובין לגבי פאה משמע דבעינן ב' קצירות אחד לבעלים ואחד לעני.

ב. ר"ע אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים

ביאור איך שייך חיוב פאה על כל שהוא

ד] הר"ש הביא דברי הירושלמי דמקשה איך יתכן שקרקע כ"ש חייבת הלא קודם שקצר שבולת אחת ליכא חיוב ואחר שקצר שבולת אחת אין לו פאה להפריש ומשני שגדל בה ה' שבלים בקנה אחד.

ובדרך אמונה פ"א הט"ו באור ההלכה ד"ה שבולת כתב להוכיח מזה דאין חייב בפאה עד שיקצור שבולת שלימה אבל אם קצר חצי שבולת פטור מפאה דאל"כ אמאי לא אמר בירושלמי דמיירי בקצר חצי שבולת. אמנם נסתפק שם לגבי הפאה עצמה האם סגי להפריש חצי שבולת או שצריך להפריש דוקא שבולת שלימה וכן בשאר הפירות האם צריך להפריש דוקא פרי שלם, עי"ש שהאריך בזה וכתב דכמו שבתחילת הקצירה חייב בקצירת שבולת שלימה דפחות מזה לא חשיב.

אם בענין קרקע לחיוב פאה

ה] **בירושלמי** מקשה וליתני קמה כ"ש חייבת פי' ואמאי תנן קרקע ומשני איידי בכורים נקט קרקע. ופי' **הגר"א** דחיוב פאה אינו תלוי בקרקע אלא אף אם יש לו קמה לחוד נמי חייב בפאה והא דתנן במתני' קרקע היינו משום בכורים דתלויים בקרקע, **וברש"ש** כתב להוכיח כן מדברי הראשונים לעיל מ"ה לגבי קלחי אילן דמיירי שמכר את האילנות ושייר לעצמו קרקע ואעפ"כ חייב בפאה ומבואר דחיוב פאה אינו תלוי בקרקע.

אמנם כתב דמדברי הרע"ב לקמן מ"ז שכתב דנקט קרקע משום ושאר הנך דלעיל משמע דאף בפאה בעינן קרקע, [וכן הבאנו לעיל מ"ה **מהתורת זרעים**] וכן הוכיח מדברי הרשב"ם ב"ב קנ שכתב דהא דבעינן בפאה קרקע כ"ש משום דכתיב שדך ומשמע דבעינן שיש לו קרקע.

ובתפארת יעקב על המשניות לעיל פ"א מ"ד כתב להוכיח מדברי התוס' בתמורה דף ו. שכתבו דהמפקיר כרמו ובבוקר השכים ובצרו חייב בפאה מיירי שזכה גם בקרקע אבל אם זכה רק בקמה פטור וכתב דהיינו משום דאין לו הקרקע ובעינן קרקע לחיוב פאה, וכן נקטו **הלחם שמים והתפארת ישראל לעיל מ"ה יכין אות כד ובפ"א בועז אות ד.**

ובאגרות משה יו"ד סי' ריח ענף ו' ובשיעורי הגרי"ד (בישורון ח"ח) כתבו דכל הנידון היינו לר"ע אבל לכל הנך תנאי שיש שיעור לפאה ודאי בעינן קרקע.

פרק ד משנה א-ב

א. הפאה ניתנת במחובר לקרקע בדלית ובדקל בעל הבית מוריד ומחלק לעניים רבי שמעון אומר אף בחליקי אגוזים

מקור דין מתני'

א] **הר"ש הביא ירושלמי**: כתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך מכאן שהפאה ניתנת במחובר לקרקע יכול אפילו בדלית ובדקל ת"ל קציר מה קציר מיוחד שהקטן מושל בהם כגדול יצאו הדלית והדקל שאין הקטן מושל בהן כגדול. ויש ילפינן מן תעזוב הנח לפניהם תבואה בקשיה תלתן בעמיר תמרים במכבדות יכול בדלית ובדקל כן ת"ל אותם מה ראית לרבות את אלו ולהוציא את אלו אחר שריבה הכתוב ומיעט מרבה אני את אלו שאינם של סכנה ומוציא אני את אלו שהם של סכנה פירוש תמרים במכבדות אין סכנה בלקיטתן שאינן בראשו של דקל.

ביאור פלוגתת ת"ק ור"ש

ב] **הגר"א בשנו"א פי' הארוך** כתב דמחלוקת ת"ק ור"ש לגבי חליקי אגוזים תלויה בב' הילפותות דת"ק יליף מלא תכלה ודלית ודקל נתמעטו מקציר ולכן חליקי אגוזים מניח במחובר כיון דקטן וגדול מושלים בו. אמנם ר"ש סבר כמ"ד דילפינן מתעזוב וטעמא דדלית ודקל כיון שיש בהם סכנה ולכך אף דחליקי אגוזים שיש בהם סכנה נתמעטו.

אם הקריאת שם בדלית ודקל הוא למעלה בראש האילן או למטה, ונפק"מ בזה

ג] **הר"ש הביא עוד מירושלמי:** דמבעיא ליה בדלית ובדקל היכא קורא שם פאה אם למעלה או למטה בתלוש והוצאה משל מי. **ופי' הר"ש** דר"ל דאם קורא שם פאה למעלה הוצאה משל עניים ואם קורא שם למטה הוצאה משל בעל הבית ומסיק שאפי' תאמר קורא שם פאה למעלה הטריחו על בעל הבית שתהא הוצאה שלו מפני הסכנה.
והגר"א על הירושלמי ביאר שהשאלה הוא אם הוי דין מה"ת שאסור ליתן באילן פאה למעלה אז ההפרשה צ"ל למטה, ואם הוא דין דרבנן אז יכול לקרות למעלה. **ובר"ש על תו"כ פ' קדושים סוף פרשתא א'** כתב דהכל מחמת סכנה וכל הדרשות הם אסמכתא בעלמא.
ובתורת זרעים מפרש הירושלמי שספק הוא אם חיוב הפאה הוא במחובר או דלא חל חיוב פאה כלל רק בתלוש, וכתב לפי"ז עוד הרבה נפק"מ בספיקת הירושלמי.

האיסור לא תכלה של הפאה עצמה

ד] **עוד הביא הר"ש ירושלמי:** בעל הבית שקרא שם פאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך בקצרך, לא קרא שם פאה וכילה קורא אני עליו לא תכלה פאת שדך בקצרך.
התורת זרעים הוכיח מהירושלמי דגם לאחר שהפריש פאה איכא לאו דלא תכלה, הרי שמצוות פאה והלאו של לא תכלה תרי מילי נינהו. וכתב **לו הגרי"ז** (נדפס בריש הספר שם) שכוונת הירושלמי שיש ב' איסורים בלא תכלה, אחד שלא יכלה לקצור כל השדה בלי הפרשת פאה, ושנית שלא יקצור את הפאה עצמה רק יעזוב אותה לעניים [אפילו עדיין לא
ג] כמו דאיכא בלקט לאו דלא תלקט על מה שנעשה כבר לקט וזכו בו עניים וכן בשכחה איכא לאו דלא תשוב לקחתו על מה שנעשה כבר שכחה, וא"כ אין סתירה כלל מהא דדין הפרשת פאה תלוי בקריאת שם דאדרבה זה שנקרא עליה שם פאה הוא הגורם להלאו.

ב. אפילו תשעים ותשעה אומרים לחלק ואחד אומר לבוז לזה שומעין שאמר כהלכה. בדלית ובדקל אינו כן אפילו תשעים ותשעה אומרים לבוז ואחד אומר לחלק לזה שומעין שאמר כהלכה

הסכמת עניים שבעל הבית יחלק הפאה

ה] **הרמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב הט"ו** כתב שאם רצו העניים לחלקה ביניהם מחלקים וכן לגבי דלית ודקל **כתב שם הט"ז** דאם רצו לבזוז בוזזין. וכתב **המשנה ראשונה** דהיינו משום דמה שבוזזים ולא מחלקין הוא מזכות העניים וא"כ יכולים למחול ע"ז דבעה"ב הוא זה שיחלק ולא יבזזו. **ובתוס' א"ש הביא בשם הון עשיר** דבכה"ג שכולם נתרצו לחלק מותר אף בעה"ב לקצור ולחלק להם, והקשה דהרי מצות פאה במחובר ואם עבר וקצר עובר בלא תכלה. **ובדרך אמונה הל' מתנות עניים פ"ב ציון ההלכה ס"ק רסו** כתב ליישב דאם כולם מסכימים שבעה"ב יקצור אין איסור לא תכלה שבעה"ב הוא כשלוחם ואינו עובר בלא תכלה. אמנם עי' **בטו"א ר"ה דף ד:** דנקט שגם אם קצר ע"מ ליתן לעניים עובר בלא תכלה כיון דמצות הפאה להניחה במחובר ורק בדלית ודקל שמצותן בתלוש רשאי לקצור ע"מ ליתן לעניים.

בדברי הגר"י סלנטר בפתיחת חלון בימות החורף וסגירתו בימות הקיץ

ו] כתב בשערי אמונה שמענו בשם הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל שאם יש הרבה אנשים בחדר ומהם רוצים לפתוח החלון ומהם רוצים לסגור, ופסק שבימות החמה הדין עם הרוצים לפתוח, ואפי יחיד יכול למחות שלא לסגור אפי ק רוצים לסגור, ובימות הגשמים להיפך. והביא ראיה ממשנתינו. ולכאו אין מכאן ראיה דכאן הוא דין דאורייתא שנלמד מפסוקים שיש לבזבז וגם בדלית ודקל הוא דאורייתא ונלמד מפסוקים, וגם להסוברים שבדלית ודקל הוא מדרבנן עכ"פ היה תקנה מדרבנן מפני הסכנה דוקא להוריד ולכן אפי אחד יכול למחות שלא ישנו מהדין אא"כ כולן מסכימין, אבל כאן הרי אין דין כיצד יעשו אלא שבדרך כלל בקיץ חם ובחורף קר אבל אם יש סיבה שרוצים לסגור בקיץ או לפתוח בחורף לכאורה מסתבר שהולכין אחר הרוב כמו בכל הדברים, עיין מ"ב סי נג סקנ"ג.

פרק ד משנה ג

א. נטל מקצת פאה וזרקה על השאר אין לו בה כלום

אם הקנס הוא על הנשאר או גם על הפאה

א] **הר"ש והרא"ש** פי' דאין לו בה כלום בשאר הפאה אבל את מה שליקט לא הפסיד אבל **הרמב"ם בפיה"מ** כתב דקונסין אותו ונוטלין אף מה שליקט, וכ"כ **בהל' מתנות עניים פ"ב הי"ח.**
וברש"ש כ' לדייק ממתני' מדתני מקצת פאה ולא תני נטל פאה הוא להורות דאף באותה שנשארה תחת ידו קנסינן ליה וכן משמע ממלת כלום וראיה לשטת הרמב"ם.
והר"ש הביא תוספתא ובירושלמי (ה"ב) תנו בשם ר"מ קונסין אותו ומוציאין ממנו את התלוש ואת המחובר.
והבין הר"ש דהוי פלוגתא דר"מ ורבנן, אולם לפי"ד הרמב"ם הנ"ל לא פליגי. וכ"כ **הרשב"א ב"מ דף י.** וז"ל, ובתוספתא דפאה שנינו נטל פאה וזרק על השאר אין לו בה כלום ר' מאיר אומר קונסין אותו ונוטלין הימנו זו וזו, ומסתברא דכולה ר' מאיר קתני לה וה"ק שר' מאיר אומר קונסין אותו וכו'. וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שפסק כן שקונסין אותו ומעבירין הימנו אפי' מה שנטל וכו'. וכ"כ הר"ן שם.

ב] לפי"ד הר"ש דפליגי ר"מ ורבנן כ' **בשנות אליהו בפי' הארוך** כתב דת"ק ור"מ אזלי לשיטתם דנחלקו בב"מ עב. בשטר שיש בו ריבית האם קנסוהו אף על הקרן או דרק את הריבית א"צ להחזיר.
ובמנחת חינוך מ' רטז אות יד הביא דברי הגר"א דת"ק והקשה דהרי הרמב"ם פסק לגבי שטר שיש בו ריבית כת"ק דאין קונסין אותו על הקרן ואילו כאן פסק דקונסין ומעבירין אותו אף ממה שליקט. ושוב כתב בקומץ המנחה דהרמב"ם לשיטתו דאין כאן מחלוקת ת"ק ור"מ וכולה מתניתין ר"מ היא.

ב. נפל לו עליה ופירש טליתו עליה מעבירין אותו הימנה, וכן בלקט וכן בעומר השכחה

אם יש קנס גם בציור זה

ג] כ' **הרמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ב הלכה יח** עני שנטל מקצת הפאה וזרק על השאר או שנפל עליה או שפירש טליתו עליה קונסין אותו ומעבירין אותו ממנה ואפילו מה שנטל לוקחין אותו מידו וינתן לעני אחר. ומשמע מדכתב קונסין אותו שאין נותנין לו ללקט יותר במה